

LODEWIJK en BERTHA DE VRIESE

Over Lodewijk De Vriese is hier en daar al reeds wat gepubliceerd, maar nog niet een volledige levensschets. We willen dit hier samenvatten en aanvullen. Bovendien is het een gelegenheid om ook wat aandacht te schenken aan zijn dochter Bertha die voor Gent toch ook van betekenis is geweest als eerste vrouwelijke dokter in de Bijloke.

Lodewijk De Vriese werd geboren te Gent op 8-10-1848 als zoon van Franciscus, schrijver van beroep. Hij groeide op te Evergem. Na het lager en middelbaar onderwijs in een kostschool werd hij op 15-jarige leeftijd notaris-klerk te Gent, hoewel hij liever Rechten had gestudeerd. Maar zijn vader plaatste hem voor een voldongen feit.

Te Gent was hij in pension bij een tante. Lang bleef hij niet bij die notaris, en werd ambtenaar bij de gemeente Evergem. Later stapte hij over naar het provinciebestuur te Gent. Daar schreef hij het "Beknopt handboek van den ambtenaar des burgerlijken stands" dat in het Frans werd vertaald en door de regering bij de plaatselijke besturen werd aanbevolen. De jongeman had dus wel iets in zijn mars. Maar in 1874 nam hij ontslag.

Dat jaar huwde hij te Gent (15-9-1874) met Coralie Pannenmaeker (19-6-1854 - 23-8-1912), zonder beroep. Het paar kreeg drie dochters: Martha op 16-6-1875, die ongehuwd en kinderloos in 1923 naar Ukkel verhuisde; Clara op 7-4-1876, die na 22 dagen overleed; en tenslotte Bertha op 26-9-1877.

Van 1875 tot 1878 was hij beheerder bij het Gentse dagblad "La Flandre Libérale". Een eervolle positie voor zo'n jongeman in deze liberale omgeving. In 1875 richtte hij ook een drukkerij op en bleef tot in 1886 een twintigtal weekbladen uitgeven. Hij was tevens een gezaghebbend ijveraar voor de belangen van de middenstand.

Hij ging zich ook interesseren voor kunst en letterkunde. Zo gaf hij van 1898 tot 1908 het geïllustreerd kunstmaandblad "Gent voorwaarts - Gand en avant" uit. Dit werd in 1910 gevolgd door het prestigieuze en eveneens tweetalig en geïllustreerd maandblad "Gent XXe eeuw".

Met het uitbreken van de oorlog in 1914 kwam aan dit initiatief een einde. Vermeldenswaard is dat Raymond De Kremer (alias Jean Ray of John Flanders) hier zijn tweetalig journalistiek debut maakte.

De Vriese was jarenlang lid van de "Zetternamskring", een literaire vereniging waarvan vele vooraanstaande letterkundigen en heemkundigen, w.o. Fons Van Werveke, lid waren.

De Vriese was voorstander van tweetaligheid. Dat belette niet dat hij een sterke Vlaamse reflex had, wat hem aanzette ook voor het gewone volk in de moedertaal te schrijven. Hij werd een geliefd volksschrijver. D'hondt (1927) citeert Em. De Bom die over zijn werk zegt: "Het is een stuk onvervalscht volksleven".

Al op 17-jarige leeftijd schreef hij een zedenschets "Geschiedenis van een paar halve laarzen met dubbele zolen". Zijn letterkundig jaarboekje "Mei-lover" beleefde drie jaargangen (1868-1870). Nadien volgden nog tal van volksverhalen. Zijn "Gentsche spreekwoorden en spreekwijzen" kende in 1917 een vierde geïllustreerde uitgave. Hij bleef tot in 1925 voor het volk schrijven.

Toen in 1912 zijn vrouw overleed en zijn jongste dochter in 1914 trouwde bleef hij alleen achter met zijn oudste dochter.

Tijdens WO I (1914-1918) was hij secretaris van het "Steun- en voedingskomiteit".

Een aanslepende oogkwaal waarvan hij in 1918 volkomen blind bleef zette een domper op zijn talrijke activiteiten, maar tot in 1925 bleef hij schrijven over Gentse figuren en het Gentse volksleven van toen.

Ter gelegenheid van zijn 70e verjaardag, wat door de oorlog was uitgesteld, werd hem op 28-3-1920 door zijn talrijke vrienden en bewonderaars zijn marmeren borstbeeld aangeboden. Het was van de hand van de Gentse kunstenaar Theo Soudeyns. Na enige tijd zoek te zijn geweest werd het teruggevonden op een veiling, aangekocht, en geplaatst aan de ingang van de bibliotheek van het Museum voor Volkskunde te Gent, waar De Vriese ook actief was geweest. Het is er nog steeds te zien.

Een andere bezigheid van De Vriese was het inrichten van tentoonstellingen. Zo werkte hij in 1880 mee aan de Belgische afdeling van een tentoonstelling over hygiëne te Boulogne en in 1888 aan een expo gewijd aan gezondheid te Oostende.

In het kader van zijn voortrekkersrol voor de plaatselijke middenstand richtte De Vriese in 1893 een tentoonstelling in over levensmiddelen en gezondheid in de "Lion d'Or" te Gent. Er volgden nog vele andere die veel volk, ook vreemden, naar Gent lokten. Zijn pronkstuk werd de groots opgezette Provinciale Tentoonstelling van Oost-Vlaanderen in juni-september 1899 in het Citadelpark te Gent. Ze werd bezocht door Leopold II en de latere koning Albert. Een hoogtepunt voor de Gentse middenstand. Deze tentoonstelling was een vingeroefening voor de Wereldexpo van 1913 te Gent. Hier trad hij op als adviseur. Maar door het nakend onheil dat over Europa dreigde is dit evenement slechts matig geslaagd.

Zijn kennis en ervaring ter zaken zorgden er voor dat hij door de regering herhaaldelijk werd aangezocht als haar vertegenwoordiger bij tentoonstellingen in het buitenland.

In zijn laatste levensjaren verbleef hij enige tijd bij zijn oudste dochter te Ukkel en bij zijn terugkomst naar Gent werd hij opgevangen door zijn jongste, die arts was.

De Vriese overleed te Gent op 15 april 1932.

Van de onderscheidingen die hij mocht ontvangen noemen we: ridder in de

Kroonorde, officier in de Kroonorde van Roemenië, palmen van officier in de Franse Académie.

Enkele werken van De Vriese buiten de reeds vernoemde:

1870 - Luimige brokken.

1873 - Twee volksjongens, of wat het is klerk te zijn.

1873 - Twee werklieden (werd bekroond).

1915 - De volksdichter Destanberg herdacht (met portretten).

1916 - Een wandelingsken in 't ronde van Gent (met zichten en portretten).

1920 - De volkszanger Karel Waeri herdacht.

1923 - Zwart Polleke (jeugdherinneringen).

1925 - Onder de Wekkinge, broksken Gentsch volksleven voor 't volk bijeengebracht.

1928 - Onder de Draeke. Een tweede reesem brokskens Gentsch leven voor 't volle bijeengegaard.

En nu wat zijn dochter Bertha betreft. Het is dit jaar precies honderd jaar geleden dat zij aan de Universiteit van Gent promoveerde als eerste vrouwelijke arts.

Bertha was een bijzonder intelligent meisje die er van droomde universitaire studies te doen. Haar vader, die zelf die gelegenheid niet had gekregen, bracht zijn steentje bij om dat te verwezenlijken. De toelatingsvoorwaarden voor universitaire studies waren in de loop van de 19e eeuw herhaalde malen gewijzigd. Door de wet Devolder van 1890 werd definitief de verplichting heringevoerd dat hiervoor een gehomologeerd getuigschrift van hoger middelbaar onderwijs was vereist. Met één uitzondering: ook een geslaagde proef voor de Centrale Jury te Brussel voldeed. Jammer genoeg bestonden er geen humaniora's voor meisjes. Het eerste (privaat) initiatief voor een meisjeshumaniora te Gent ging uit van een "Société coöperative gantoise pour l'instruction supérieure des jeunes filles", met later als gevolg de oprichting van een "Athenée de jeunes filles" in 1907. Het stedelijk en later rijkslyceum die hier uit groeiden kwamen pas in respectievelijk 1922 en 1948 tot stand. Dat alles rijkelijk laat voor Bertha.

Voor haar zat er niets anders op dan zich door private studie voor te bereiden op de proef voor de Centrale Jury. Hier was de inbreng van haar vader dus van belang. Maar het plan ging door en zij slaagde met glans in de proef. Met dit getuigschrift trok zij naar de universiteit om er geneeskunde te studeren. Hier had ze geluk, want door diezelfde wet Devolder was die studie nu juist ook toegankelijk geworden voor vrouwen.

In 1893, amper 16 jaar oud, schreef zij zich dus in. Zij doorliep de studie met glans en slaagde voor de laatste vier jaar telkens met de grootste onderscheiding. Op 20-7-1900 behaalde zij het diploma en werd zo de eerste vrouwelij-

Bertha De Vriese op Anatomiecongres te Jena 1904. Foto Archief Universiteit Gent.

ke doctor in de genees-, heel- en verloskunde die te Gent afstudeerde. In het "Volksbelang" van 28-7-1900 werd dit uitgebreid vermeld. Nu er in de geneeskunde meer meisjesstudenten zijn dan jongens, is er op die honderd jaar toch een lange weg afgelegd.

In de Universitaire Wedstrijd versloeg ze haar mannelijke concurrenten met een ruime 95 op 100. Bij de opening van het academisch jaar werd ze dan ook gelukkig door de rector Van der Mensbrugge. Burgemeester Braun die daarna het woord voerde ging wat de seksistische toer op (niets onge-

woons voor die tijd) en wees op de concurrentie die vrouwelijke artsen hun mannelijke collegas zouden aandoen. Maar Bertha kreeg het laatste woord en mocht in naam van haar mededingers het dankwoord uitspreken.

Na haar promotie ging ze zich verder bekwamen in de grote Europese laboratoria en hospitalen. Het was duidelijk dat ze een academische carrière nastreefde.

Terug te Gent solliciteerde zij naar een assistentschap in de anatomie. Dat werd ingewilligd, en zij trad in dienst op 1-1-1904. Na vier jaar was haar mandaat uit en kon niet vernieuwd worden. Ook een aanvraag voor de plaats van werkleidster, door de faculteit gesteund, werd afgewezen door de minister. Op 1-1-1908 stond ze dus op straat. Om haar taak zo goed mogelijk te vervullen had ze afgezien van een private praktijk. En ze had haar werk goed gedaan. Ze was geslaagd in de veeleisende proeven voor een Speciaal Doctoraat in de anatomie en had 18 wetenschappelijke publicaties op haar actief (in tegenstelling tot haar vader alle in het Frans, maar dat was vóór de ver nederlandse). Als troostprijs kreeg ze de "eretitel" van Speciaal Geaggregeerde van de faculteit geneeskunde.

Gelukkig kon ze aan de slag als dienstoverste aan de kinderafdeling van de Bijloke, die ook dienst deed als universitaire kliniek. Volgens de memoires van L. Elaut, toen doctoraatsstudent, terroriseerde ze de internen maar verzorgde haar patiëntjes voortreffelijk. Ze begon ook een private praktijk in de pediatrie, en werd nog geneeskundig inspectrice voor het stedelijk onderwijs. In 1914 huwde ze met de huidarts Jozef Vercoullie, zoon van de grote Vlaamse filoloog. Het echtpaar bleef kinderloos.

Bertha De Vriese overleed te Gent op 17 maart 1958.

REFERENTIES

Voor Lodewijk De Vriese:

F. De Coster - 1948 - Lodewijk De Vriese herdacht bij de 100e verjaardag van zijne geboorte, OVZ XXIII, 152-158.

G. D'hondt - 1927 - Gentsche figuren: Lodewijk De Vriese - overdruk uit Groote Snoeck's Almanak voor 1927, Snoeck, Ducaju en ZN, Gent. (met portret)

G. D'hondt - 1931 - Lodewijk De Vriese - A. Beknopte Levensschets - B. Lijst zijner geschriften - OVZ VI, 5-11.

G. D'hondt - 1931 - Lodewijk De Vriese; Verhalen en schetsen uit zijn werk - OVZ VI, 12-40.

F. Van Bost, A. Verbeke - 1997 - De prentkaarten van de provinciale tentoonstelling in 1899 te Gent - uitgave Gentse Verzamelaarsclub "De Draak" vzw, 1-47.

M. Van Wesemael-1892 - Lodewijk De Vriese herdacht - Ghendtsche Tydinghen 11, 257-259 (met portret).

Voor Bertha De Vriese:

L. Elaut - 1981 - Mijn Memoires, Van Keiberg tot Blandijnberg, uitg. Orion, Beveren, p. 206.

N. Goossens - 1992 - De Gentse Morfologenschool, Uit het verleden van de RUG nr. 33, Archief RUG.

N. Goossens - in druk - Bertha De Vriese, in Nat. Biogr. Woordenboek, vol. 16.
N. Goossens, P. Kluyskens, A.M. Simon-Vander Meersch, M. Thiery - 1990 - Gent: 300 jaar Geneeskunde, uitg. Fac. Geneeskunde RUG en UZG (met portret).
Archief RUG - diversen.

Noël GOOSSENS
Stichting Jan Palfyn

DE DRIEPIKKEL TE MARIAKERKE: HET EXECUTIEOORD VAN DE GENTSE OUDBURG

Binnen de stad Gent had men, zoals bekend, naast de rechtbank van de stad zelf ook het in het Gravensteen zetelende gerechtshof van de Oudburg. En in de onmiddellijke omgeving van de stad hadden bovendien zowel de Sint-Baafs- als de Sint-Pietersparochies ook elk hun eigen gerechtshof. Elk van deze hoven had uiteraard eveneens een eigen "plaetse patibulaire", d.i. een dikwijls aan de rand van het rechtsgebied, soms op een al dan niet kunstmatige heuvel gelegen oord. Daar werden de ter dood veroordeelden geëxecuteerd en bleven er nadien dikwijls ook tentoongesteld. Zowel de publieke terechtstelling als de expositie van het lijk waren bedoeld als afschrikking voor aanwezigen of voorbijgangers.

De Oudburg van Gent had een executieoord dat gelegen was op het grondgebied van Mariakerke, buiten de Brugse Poort en bekend stond als "het Gerecht". Hoe die plaats er tot het midden van de zestiende eeuw uitzag en welke infrastructuur en 'faciliteiten' daar toen aanwezig waren, is niet bekend. Omstreeks 1550 echter bestelde het rechtscollege van de Oudburg een nieuwe, monumentale galg. Meer dan waarschijnlijk moest die een oude galg vervangen, maar ook kan het in de zich reeds aankondigende 'beroerlijke tijden' sterk toegenomen aantal 'patiënten' daarbij een rol gespeeld hebben. Dat zou dan helpen verklaren waarom de galg zó was geconcipeerd dat men niet één, maar verscheidene veroordeelden tegelijk kon ombrengen.

De nieuwe galg bestond uit drie kolommen blauwe hardsteen die rustten op hoge, gemetselde voetstukken uit witte arduin. De vorm van de zuilen was duidelijk geïnspireerd op de Griekse Dorische stijl, maar de schachten waren effen en niet gecanneleerd. De zuilen stonden opgesteld in de vorm van een driehoek. Bovenaan stond op elke zuil de naar buiten gerichte afbeelding van een zittende leeuw die het wapen van de Oudburg met de voorpoten vóór zich hield. De drie zuilen waren bovenaan verbonden door houten balken waaraan men negen mensen tegelijk kon ophangen (zie afbeelding uit het SA Gent)¹.